

# stichting orgelkring "hendrik niehoff"

gevestigd te 's-hertogenbosch

Programma van het concert in de Sint-Janskathedraal te 's-Hertogenbosch  
op dinsdag 24 juni 2008 om 20.00 uur door **Arno van Wijk**

Arno van Wijk (1972) volgde orgel- en theorielessen bij onder meer Piet van der Steen. Hij studeerde aan het Utrechts Conservatorium waar hij de diploma's Docerend en Uitvoerend Musicus Orgel behaalde. Tevens behaalde hij aan het Nederlands Instituut voor Kerkmuziek in Utrecht het Praktijkdiploma Kerkelijk Orgelspel. Zijn docenten waren Jan Raas, Willem Tanke, Jan Welmers en Bernard Winsemius. Hij volgde diverse masterclasses, onder andere aan de Internationale Zomeracademie in Haarlem bij Jean Boyer, Ben van Oosten en Olivier Latry. Daarnaast volgde hij enkele orgellessen bij Ton Koopman en Charles de Wolff. Aan de Hogeschool Gorinchem I.D.E. behaalde hij het Praktijkdiploma Koordirectie en Kerkelijk Koorleider, en het diploma Uitvoerend Musicus Koordirectie. Hij won een eerste prijs op het Nationaal Orgelconcours voor conservatoriumstudenten in Leiden in de categorie Romantiek (1996) en op het N.C.R.V.-Brahms/Schumann-concours in de Grote- of St. Laurenskerk in Rotterdam (1998). Arno van Wijk is organist van de Grote of Sint Maartenskerk in Zaltbommel, waar hij het historische Wolfferts/Heijneman-orgel uit 1786 bespeelt. Daarnaast is hij dirigent van de Christelijke Zang- en Oratoriumvereniging "Vox Jubilans" in Hoevelaken, de Gemengde Zangvereniging "Zang en Vriendschap" in Batenburg, het Koninklijk 's-Hertogenbosch Mannenkoor en vrouwenkoor "Sans Farces" en is hij werkzaam als docent. Zijn orgelspel is al diverse malen via de radio te beluisteren geweest, onder meer vanuit de St. Laurenskerk in Rotterdam, de St. Petridom in Bremen en de O.L.V. Kerk in Breda. Inmiddels zijn er twee solo-CD's verschenen, vanuit de Sint Martinuskerk in Sneek en de Sint Maartenskerk in Zaltbommel.

Zie voor meer informatie [www.arnovanwijk.nl](http://www.arnovanwijk.nl)

*"Alvorens te sterven, zal ik koralen schrijven, zoals Bach,  
maar dan op een andere basis." (César Franck)*

Premier Choral (1890)	César Franck	1822-1890
Schmücke dich, o liebe Seele, BWV 654	Johann Sebastian Bach	1685-1750
Dies sind die heil'gen zehn Gebot, BWV 678	Johann Sebastian Bach	
Deuxième Choral (1890)	César Franck	
Triosonate IV e-moll BWV 528	Johann Sebastian Bach	
▪ <i>Adagio – Vivace</i>		
▪ <i>Andante</i>		
▪ <i>Un poco allegro</i>		
Troisième Choral (1890)	César Franck	

Orgelkoralen van César Franck en Johann Sebastian Bach in één programma? Op het eerste gezicht lijkt dit een wonderlijke combinatie. Toch passen beide componisten goed bij elkaar. Franck heeft tijdens zijn leven veel waardering gehad voor het werk van Bach, regelmatig stond de muziek van grote cantor uit Leipzig op de lessenaar van het Cavallé-Coll-orgel in de Parijse Ste. Clothilde. Daarnaast is er natuurlijk ook de uitspraak van Franck: “Alvorens te sterven, zal ik koralen schrijven, zoals Bach, maar dan op een andere basis.”

In de 19<sup>e</sup> eeuw waren het de orgelbouwer Aristide Cavallé-Coll en César Franck die een nieuw tijdperk in de geschiedenis van het orgel inluiden. César Franck, organist van de Ste. Clothilde in Parijs, was grondlegger van het symfonische orgelcomponeren in Frankrijk. Hij onderhield nauwe contacten met de orgelbouwer Aristide Cavallé-Coll, die een nieuw type orgel ontwikkelde: het “orkest-orgel”, dat gelijkwaardig moest zijn aan een symfonieorkest. Een beroemde uitspraak van Franck is dan ook: “Mon orgue, c’est mon orchestre!”. De orgelwerken van Franck zijn vanaf de eerste maat herkenbaar. Evenals Bach weet hij intuïtief de meest natuurlijke en effectieve muzikale lijnen voor het orgel te vinden: altijd simpel en tegelijkertijd wonderbaarlijk plastisch. De structuur van zijn werken is verbazingwekkend natuurlijk. Zij geven de indruk improvisaties te zijn die hij later besluit op te schrijven. De rijkdom van zijn inventiviteit is onuitputtelijk.

Franck en Liszt onderhielden een vriendschappelijk band met elkaar: in 1866 zocht Liszt Franck op in de Ste. Clothilde om zijn spel en het orgel te horen. Liszt was zó enthousiast over Francks improvisatiekunst dat hij hem met Bach vergeleek.

De orgelkoralen van Franck hebben geen liturgische functie en zijn ook niet, zoals bij Bach, ontleend aan bestaande melodieën. In de bibliotheek van het Parijse Conservatorium bevinden zich in een ongedateerde brief Francks woorden: “J’ai composé une grande pièce d’orgue que j’intitule choral. C’est un choral, mais avec beaucoup de fantaisie.”. (Ik heb een groot orgelstuk gecomponeerd dat ik koraal noem. Het is een koraal, maar met veel fantasie). De benaming “koraal” is voor Franck niets anders dan de benaming voor een groot orgelwerk met een zelfgevonden koraalachtige melodie.

Wie kent niet de orgelwerken van Johann Sebastian Bach? Voor de meeste mensen is Bach de grootste componist van de Barok en voor velen zelfs de grootste van alle tijden. Max Reger zei eens “Bach ist Anfang und Ende aller Musik!”. Voor zijn tijdgenoten lag dat anders. Het is overdreven te zeggen dat hij in zijn eigen tijd miskend werd (hij heeft in zijn leven verschillende zeer belangrijke functies in het Duitse muziekleven vervuld en was een zeer gerespecteerd organist) maar hij gold zeker niet als de grootste levende componist. Iedereen, zeker in muzikwereld, erkende zijn ongeëvenaarde vakmanschap en zijn vermogen om “geleerde” muziek te schrijven, maar zijn knappe constructies stonden haaks op de smaak van zijn tijd. Dat latere generaties componisten steeds weer van Bach hebben geleerd, komt misschien doordat hij zich in feite had losgemaakt van de hoofdlijn van de ontwikkeling van de muziek; zijn muziek heeft iets tijdloos. In zijn tijd werd hij meer geëerd om zijn orgelspel dan om zijn compositorisch kunnen. Een citaat van Constantin Bellerman, destijds rector in Minden: “Zijn voeten vlogen over de pedalen alsof ze vleugels hadden; als een donderslag bruisten de machtige klanken door de kerk. Door deze virtuositeit op het pedaal was prins Friedrich zozeer gegrepen door verbazing en verwondering dat hij een ring met een kostbare steen van zijn vinger trok en Bach ermee vereerde. Nu bedenkt, als zijn voeten hem reeds zo’n vorstelijk geschenk opleverden, welke gift de prins hem had moeten aanbieden om zijn handen waardig te loven?”

De orgelkoralen van Bach zijn grotendeels ontstaan tijdens zijn ambtsperiode in Weimar. Het is zeer aannemelijk dat Bach deze bewerkingen schreef als muziek tijdens het avondmaal, “musica sub communionem”, ze zijn daar in ieder geval zeer geschikt voor.

Het koraalvoorspel *Schmücke dich, o liebe Seele* ademt één en al rust en blijdschap, evenwichtigheid en glans. Het is een koraal dat de innigheid van de communie verklankt. Felix Mendelssohn schreef aan Robert Schumann over dit koraal dat “wenn das Leben ihm Hoffnung und Glauben genommen, so wurde ihm dieser einzige Chor alles vom neuem bringen.”. In *Dies sind die heil’gen zehn Gebot* symboliseert Bach de wet door de melodie in een strakke, wetmatige canon te schrijven.

De zes *Sonates à 2 Clav: et Pedal* schreef Bach als studiemateriaal voor zijn oudste zoon Wilhelm Friedemann. Binnen zijn orgeloefvre nemen deze sonates een aparte plaats in. Het componeren van triosonates – voor 2 solo-instrumenten en begeleiding – was in de Barok een geliefde bezigheid. Bach schreef de Sonates in de vorm van het Italiaanse vioolconcert, met een snel openingsdeel, een langzaam tussendeel en een snel slot. Veel organisten en muziekliefhebbers zullen zich graag aansluiten bij de woorden van de Bach-biograaf J.N. Forkel: “Man kann von ihrer Schönheit nicht genug sagen.” Anderzijds stellen de werken bijzondere eisen aan de uitvoerende: het zijn instrumentale trio’s die door één persoon moeten worden uitgevoerd.